

Guy Fontaine

Cinci lecții despre Ortodoxie

Prefață de Părintele Boris Bobrinskoy

Tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului
† ANDREI

Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului
și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului

Traducere de Nicolae Turcan

Cluj-Napoca, 2017

Cuprins

Prefață	
Ce poate aduce Ortodoxia în Occident	5
Cuvânt înainte	7
I. Ortodoxia	9
II. Icoana	35
III. Cântarea bisericească	63
IV. Rugăciunea lui Iisus	71
V. Femeia în Biserică	105
Câteva elemente pentru un vocabular ortodox	127

I. Ortodoxia

„Biserica lui Hristos nu este o instituție:
este o viață nouă cu Hristos și în Hristos,
condusă de Duhul Sfânt.”
Părintele Serghei Bulgakov

În 16 iulie 1054, patriarhul Mihail Cerularie se pregătește să celebreze Liturghia în catedrala Sfânta Sofia din Constantinopol. Legații papali intră în altar și depun pe Sfânta Masă o scrisoare de anatemă contra patriarhului și a susținătorilor săi.

Ce i se reproșă? Un *Crez* fără *filioque*, un cler căsătorit și câteva practici liturgice considerate greșite. Și poate (sau mai ales) faptul că refuzase audiența trimișilor Romei veniți să-i propună să restabilească deplina comuniune între Biserici.

Roma și Constantinopolul erau, așadar, în divorț. Și fiecare avea dreptatea sa: papa de la Roma tocmai interzisese ritul bizantin în Italia de Sud și patriarhul Constantinopolului suprimase ritul latin în Răsărit. Dar fără îndoială că acesta nu era decât un episod anecdotic sau, pentru cei puțini, revelator pentru relațiile proaste dintre cei doi poli ai creștinătății.

La rândul lui, Mihail Cerularie dădea legaților papei motivații politice. Trebuie să spunem, obiectiv, că această

dimensiune nu era absentă din diferendul dintre Roma și Constantinopol: două secole mai târziu, papii aveau să-și atribuie putere lumească și să fondeze statele pontificale.

Pentru a-și întări poziția, ei intraseră în relații strânse cu regii carolingieni, în special cu Carol cel Mare, al cărui proiect era de a restaura Imperiul de Apus și care, pentru a realiza acest lucru, punea în discuție legitimitatea Bizanțului acuzat mai ales de idolatrie în legătură cu cinstirea icoanelor.

Carol cel Mare își formulase doleanțele către papa Adrian I în 792, în *Cărțile carolingiene*, deschizând calea încoronării din anul 800, care îl consacră nu doar pe împăratul cu barba despicată, ci și ambiția sa de a fi recunoscut ca singur împărat al creștinătății. Trebuia deci să discrediteze Bizanțul cu orice preț. Acesta este începutul certei legate de *filioque*.

În ciuda acestui fapt, opt ani mai târziu, papa Leon al III-lea s-a opus acestor acuzații, punând să se afișeze pe ușile de la Sfântul Petru *Crezul* fără *filioque*. Dar ar fi fost nevoie de mai mult pentru a se restabili comuniunea deplină și, mai întâi, încrederea între cele două Biserici – două lumi, s-ar putea spune, care trăiseră și evoluaseră separat, fără înțelegere sau contacte reale.

Două lumi provenite, într-o anumită manieră, dintr-o decizie a unui împărat roman cu șapte secole mai înainte.

Flash-back

Suntem la începutul secolului al IV-lea. În 312. Împăratul Constantin traversează Franța cu armata

sa. Zărește pe cer, ca proiectat în fața soarelui, o cruce luminoasă pe care stă scris: „Prin acest semn vei învinge”. Iese învingător. Ca urmare a acestei viziuni și a victoriei, Constantin devine primul împărat roman care îmbrățișează creștinismul. Evenimentele care vor urma vor duce la crearea Imperiului creștin din Bizanț.

Constantin înseamnă deci o schimbare în istoria Bisericii: epoca martirilor și a persecuțiilor ia sfârșit odată cu convertirea sa și Biserica din catacombe devine Biserica imperiului. Împăratul avea să ia două decizii ale căror consecințe au fost foarte importante pentru dezvoltarea creștinătății.

În primul rând, el decide, în 324, să mute capitala Imperiului roman pe malurile Bosforului. Își va ridica noua capitală pe locul unui vechi oraș grecesc, numit Bizanț. Îi dă numele său: *Constantinoupolis*, Constantinopol. Motivațiile erau atât economice și politice, cât și religioase, căci vechea Romă i se părea prea marcată de păgânism pentru a putea forma centrul imperiului creștin pe care îl avea în vedere. În noua Romă, lucrurile aveau să evolueze diferit: de la inaugurarea solemnă a orașului, în 330, el va interzice strict orice rit păgân. Această capitală nouă a lui Constantin a exercitat o influență decisivă asupra dezvoltării a ceea ce se va numi mai târziu „ortodoxie”.

În al doilea rând, Constantin convoacă la Niceea, în 325, primul Sinod general sau ecumenic al Bisericii creștine. Dacă imperiul roman voia să devină un imperiu creștin, trebuia să pună pe un temelie ferm o aceeași credință

declarată adevărată și a fost sarcina sinodului de la Niceea să-i precizeze termenii. Cu atât mai mult cu cât, în această epocă deja, credințele, concepțiile teologice privitoare la Hristos Însuși sau la Fecioara Maria erau departe de a fi unanime; în acest fel, creștinismul ar fi putut să se dovedească pentru imperiul lui Constantin o sursă de certuri și de neînțelegeri mai degrabă decât o bază solidă pe care să se poate întemeia o religie comună.

Niceea va fi primul dintr-o serie de șapte Sinoade Ecumenice care au avut datoria de a organiza Biserica, de a-i determina locul, de a-i fixa patriarhatele, dar mai ales a-i defini, o dată pentru totdeauna, învățătura, în punctele fundamentale ale credinței creștine: Treimea și Întruparea.

Toți creștinii știu că aceste taine depășesc înțelegerea omenească, nu pot fi înțelese și, cu atât mai mult, nu se pot demonstra; de asemenea, atunci când episcopii reuniți în sinod le-au dat definițiile, nu și-au închipuit nicio clipă că ar fi explicat taina, ci s-au limitat să excludă orice abordare falsă din gândire și din limbaj. Pentru a împiedica să se rătăcească în greșeală și erezie, ei pur și simplu au apărât aceste taine.

Discuțiile pot părea astăzi abstracte, uneori depășite, dar pe atunci ele plecau de la un punct de vedere absolut concret despre mântuirea omului, afirmând în special că Hristos este Dumnezeu deplin și om deplin. Dezbaterile erau pasionante, adeseori aprinse. Înfruntările deveneau uneori bătălii, opiniile diferite se reglau cu lovituri de sabie sau de baston. Și fiecărei afirmații îi corespundea o ruptură. Dar Sinoadele și-au făcut datoria.

Primele două, ținute în secolul al IV-lea, au insistat mai ales asupra deplinei dumnezeiri a lui Hristos și au formulat doctrina Treimii. Cele patru care au urmat, în secolele V, VI și VII, au definit umanitatea lui Hristos și au explicat unirea, într-o singură persoană, a naturii umane cu cea divină, proclamând în trecere pe Maria ca *theotokos*, Maica lui Dumnezeu.

Primul Sinod, ținut la Niceea în 325, a proclamat că Fiul este *deofință* cu Tatăl și a redactat prima parte a Simbolului de credință. Cel de-al doilea, ținut la Constantinopol, în 381, a afirmat divinitatea Duhului Sfânt, care purcede doar din Tatăl și a completat Simbolul de credință, acest *credo* pe care îl recităm încă și astăzi și care, în afara unui cuvânt latin (*filioque*), este același pentru toți. Cel de-al treilea Sinod, ținut la Efes în 431, a afirmat că Maria era „Maica lui Dumnezeu”. Al patrulea Sinod, ținut la Calcedon în 451, mărturisea că Hristos este Dumnezeu adevărat și om adevărat, în două naturi, fără amestecare. Cel de-al cincilea Sinod, ținut la Constantinopol în 553, confirma deciziile celor de dinainte. Al șaselea Sinod, ținut de asemenea la Constantinopol, confirma existența a două voințe în Hristos, omenească și dumnezeiască. În sfârșit, cel de-al șaptelea, ținut la Niceea în 787, a elaborat fundamentele teologiei și cinstirii icoanei.

Acest al șaptelea Sinod, ținut pentru apărarea sfintelor icoane, pare la prima vedere a deține un loc aparte, dar, la fel ca primele șase, el a tratat pentru ultima dată despre